

Juhlajulkaisu
Juhani Wirilander
1935 – 30/11 – 2005

Toimituskunta

Jarno Tepora

Mikko Tulokas

Pekka Vihervuori

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen kartat: Maanmittauslaitos

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Juhani Wirilanderin valokuva s. 7 Foto-Jatta

ISSN 0356-7222

IBSN 915-855-248-7

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005

Esko Hoppu

Työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen asema yleispanttauksessa

Yleistä

Vakuutusliikettä saa harjoittaa vain sellainen yhtiö, jolla on siihen toimilupa. Vakuutusyhtiö ei toisaalta saa harjoittaa muuta liikettä kuin vakuutusliikettä. Vakuutusyhtiö saa myös antaa vakuuden vain omasta ja eräin edellytyksin tytäryhtiönsä sitoumuksista. Vakuutusyhtiö ei näin voi esimerkiksi antaa takauksia tai muita vakuuksia asiakasyritystensä puolesta. Vakuudenantorajoituksesta huolimatta vakuutusyhtiö voi kuitenkin turvata asiakkaansa aseman vakuutuksin. Tämä voi tapahtua esimerkiksi takaus- ja luottovakuutuksella.

Takausvakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta sen vahingon varalta, joka vakuutetulle aiheutuu siitä, että velallinen ei täytä velvoitteitaan. Vakuutusta voidaan käyttää rahavelan vakuutena, mutta usein sitä käytetään urakkasuorituksen vakuutena. Vakuutusyhtiö antaa rakennuttajalle takuuvakuutuksen siltä varalta, että urakoitsija täyttää urakkasuorituksensa asianmukaisesti. Luottovakuutuksella tarkoitetaan puolestaan vakuutusta, joka otetaan luottotappioiden varalta. Vakuutusyhtiö korvaa vakuutetulle luottotappiot, jotka aiheutuvat vakuutuksessa lähemmin mainitusta toiminnasta.¹

Vaikka takaus- ja luottovakuutus ovat vakuutuksia, ne seuraavat monelta osin takausta ja muita vakuuksia koskevia periaatteita. Antaessaan vakuutuksen vakuutusyhtiö pyrkii usein turvaamaan asemansa vakuuksin ottamalla vakuutuksensaajalta vastavakuudeksi esimerkiksi pantin. Kun tällaisissa vastapanteissa on ensin yksilöity se sitoumus, jota varten pantti on annettu, panttiin sisältyy säännönmukaisesti näin kuuluva yleispanttausehto: ”Pantti on vakuutena myös kaikista muista sellaisista vakuutusyhtiön saatavista, joista velallinen nyt on vastuussa tai ennen pantin takaisin luovuttamista joutuu vastaamaan.” Kattaako tällainen yleispanttausehto myös työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksut?

¹ Ks. esim. Hoppu, Esko: Suomen vakuutusoiikeus, 2. p. Vammala 1997 s. 287 ja Pentikäinen, Teivo – Rantala, Jukka: Vakuutusoppi, 8. p. Porvoo 1984 s. 474–475.

Yleispanntauksesta

Yleispanntaus on oikeusjärjestyksemme mukaan pääsääntöisesti sitova ja pätevä. Se edellyttää kuitenkin, että panntaussitoumuksessa on tietyllä tavalla täsmennetty se oikeussuhde, jonka pantti käsittää. Oikeuskirjallisuudessa onkin korostettu, että täysin rajoitukseton saamissuhdeviittaus eli täysin rajoitukseton yleispanntaus ei sido². Jos yleispanntaussitoumus on esimerkiksi annettu ”kaikkien niiden sitoumusten vakuudeksi, joista sen allekirjoittaja nyt tai vastedes on luotonantajalle vastuussa”, ei se kuitenkaan sido rajattomasti. Tämä koskee erityisesti panntaussitoumuksen antamisen jälkeen syntyneitä saatavia.³ Käytännössä saattaakin, niin kuin *Havansi* toteaa, syntyä yleispanntauksen osalta vaikeasti ratkaistavia tilanteita etenkin maallikko-panntinpanijan vaatiessa ex post suojaa yllättävän laajaksi kokemansa (useimmiten vakiosopimusehtoisen) panntauslausekkeen johdosta.⁴

Yleispanntauksen sitovuuteen ja merkitykseen on jouduttu ottamaan kantaa myös oikeuskäytännössä, mutta ratkaisuihin saatava ohje on kuitenkin tapausten harvalukuisuuden vuoksi rajoitettu.

KKO 1989:106: A ja B olivat pankin käyttämälle vakiolomakkeelle laaditulla yleispanntaussitoumuksella luovuttaneet pankille A:n omistamiin kiinteistöihin kiinnitetyn haltijavelkakirjan vakuudeksi kaikista niistä sitoumuksista ja velvoitteista, joista he tai toinen heistä nyt tai vastedes olivat pankille vastuussa. Tämän sitoumuksen perusteella pantin ei katsottu olevan vakuutena B:n myöhemmin tekemään rikokseen perustuvasta pankin vahingonkorvaussaatavasta, kun korvausvelvollisuus ei ollut liittynyt pankin ja A:n ja B:n väliin pankkisuhteisiin ja kun pantin käsittäminen koskemaan myös B:n rikollisella toiminnalla aiheuttamaa vahinkoa olisi johtanut A:n kannalta sellaiseen tulokseen, jota hän sitoutuessaan vastuuseen ei ollut voinut ennakoida.

Yleispanntaus ei sitonut, koska rikokseen perustuva vahingonkorvaussaatava ei liittynyt siihen oikeussuhteeseen, jota varten yleispanntaus oli annettu. Periaate ilmenee myös seuraavasta ratkaisusta.

KKO 1991:148: Koska D ei ollut tarkoittanut antaa panttia sellaisen takauksen vastasitoumuksen täyttämistä, jolta puuttui liittännäissuhde päävelkaan, eikä D ollut antanut suostumusta takauksen vaihtamiseen, C:llä ei ollut oikeutta saada takaaajana tekemäänsä suoritukseen perustuvaa saatavaansa D:n panntaamasta omaisuudesta.⁵

² Havansi, Erkki: Esinevakuusoikeudet, 2. p. Jyväskylä 1992 s. 106.

³ Ämmälä, Tuula: Lakimies 1990 s. 766 viittauksineen.

⁴ Havansi, mts. 107.

⁵ Vrt. myös *KKO 1991:75*. Saadessaan asuntolainan pankilta ja luovuttaessaan sille lainan vakuudeksi asuinkiinteistönsä kiinnitettyjä haltijavelkakirjoja aviopuolisot A ja B olivat allekirjoittaneet yleispanntaussitoumuksen. Siihen vakioehtona sisältyneen panntauslausekkeen mukaan pannttivastuu käsitti myös vastaisuudessa syntyvät sitoumukset, joista vain B oli pankille vastuussa. Muusta kuin myönnetyn lainan käsittävästä pannttivastuusta ei ollut lainaa myönnettäessä neuvoteltu eikä lausekkeen sisällöstä ja merkityksestä ollut ennen yleispanntaussitoumuksen allekirjoittamista nimenomaisesti huomautettu. Huomioon ottaen lainan tarkoitus ja vakuuden kohde ehtoa pidettiin kysymyksessä olevalta osalta yllättävänä ja ankarana eikä se siten tältä osalta sitonut A:ta. Periaate ilmenee myös ratkaisusta *KKO 1990:73*.

Vaikka selostettujen ja viitattujen ratkaisujen anti on rajoitettu, ratkaisut osoittavat, että oikeuskäytännössä yleispanntauksiin on suhtauduttu pidättyvästi. Ratkaisut heijastavat, vaikka sitä ei perusteluissa nimenomaan lausuta julki, nk. minimisääntöä; ts. tulkintatilanteessa on valittava velvoitetulle edullisin vaihtoehto. Tulkintatilanteiden syntyessä on yleispanntaussitoumuksia tulkittava suppeasti. Painettuihin vakioehtoihin sisältyvien yleispanntausehtojen osalta tämä seuraa jo yleisistä vakioehtoja koskevista tulkintaperiaatteista. Tämän lisäksi suppeaa tulkintaa puoltaa sitoumuksen sisältö. Kun pantti annetaan ”kaikkien niiden saatavien vakuudeksi, joista velallinen tai pantin omistaja nykyään on vastuussa tai ennen pantin takaisin luovutusta joutuu vastaamaan”, on tällaisen laajan ja eräällä tavalla avoimen sitoumuksen katsottava käsittävän vain sellaiset saatavat, jotka voidaan riidattomasti lukea sitoumuksen piiriin kuuluviksi.

Vertailun vuoksi voidaan viitata myös yleistakausta koskeviin periaatteisiin, sillä yleistakaus muistuttaa monessa suhteessa yleispanntausta. Yleistakauksiin on oikeuskirjallisuudessa suhtauduttu varauksin, ja yleistakausta on pidetty jopa hyvän tavan vastaisena⁶. Vaikka yleistakaus on vielä yleispanntausta ankarampi sitoumus, sitoumuksille on yhteistä laaja vastuunotto veloista, minkä vuoksi niitä on tulkittava suppeasti.⁷

Työttömyysvakuutusmaksu

Säännökset ja maksuliikenne. Työttömyysvakuutusmaksua koskevat säännökset sisältyivät alkuaan työttömyyskassalain (24.8.1984/603) yhdeksänteen lukuun. Se kumottiin lailla 24.7.1998/556, jolloin työttömyysvakuutusmaksun perimistä ja tilittämistä koskevat säännökset siirrettiin lakiin työttömyysetuuksien rahoituksesta 24.7.1998/555. Lain 12 §:n mukaan työnantaja, joka tapaturmavakuutuslain mukaan on velvollinen vakuuttamaan työntekijänsä, on velvollinen maksamaan työttömyysvakuutusmaksun, joka peritään lakisääteisen tapaturmavakuutusmaksun yhteydessä.. Työttömyysvakuutusmaksuna kertyneet varat viivästyskorkeineen suoritetaan työttömyysvakuutusrahastolle. Varojen tilittämisestä samoin kuin keskuskassan velvollisuutena olevien maksuunpano-, perimis- ja tilityskulujen korvauserusteista on voimassa, mitä työttömyysvakuutusrahaston ja Tapaturmavakuutuslaitosten Liitto r.y.:n välillä sopimuksella määrätään.

Selostettujen työttömyysvakuutusmaksua yleisesti koskevien säännösten lisäksi laissa on erityistapauksia varten omat säännökset. Esimerkiksi valtion liikelaitosten osalta työttömyysvakuutusmaksun perii valtiokonttori työttömyysvakuutusrahaston puolesta ja välittää kerty-

⁶ Ks. esim. Aurejärvi, Erkki: Luotto- ja maksusuhteet, Jyväskylä 1986 s. 235.

⁷ Vrt. myös Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksista 19.3.1999/361 5 §:n 1 ja 2 mom.: ”Yleistakauksessa on määrättävä takaajan vastuun rahamääräinen yläraja sekä takauksen voimassaoloaika tai aika, jonka kuluessa syntyvistä tai erääntyvistä pääveloista takaaja vastaa.

Jollei yleistakausta ole rajattu 1 momentin mukaisesti, takaaja vastaa vain sellaisista pääveloista, joiden myöntämisen yhteydessä takaus on annettu tai jotka olivat syntyneet ennen takauksen antamista ja olivat tuolloin takaajan tiedossa.”

neet varat edelleen rahastolle siten kuin valtiokonttorin ja rahaston välisessä sopimuksessa määrätään.

Selostetuista säännöksistä käyvät ilmi työttömyysvakuutusmaksun määräytymisperusteet ja periminen. Vakuutusmaksut kerätään ja tilitetään työttömyysvakuutusrahastolle. Kun rahasto ei itse huolehdi maksujen perimisestä, se suorittaa, niin kuin lain 21 §:stä käy ilmi, maksut periville tahoille maksuunpano-, perimis- ja tilityskulut.

Omaksuttu järjestely on käytännöllinen. Ei ole ollut tarkoituksenmukaista luoda sellaista organisaatiota, jossa työttömyysvakuutusrahasto itse perisi sille tulevat työttömyysvakuutusmaksut, koska maksujen periminen on voitu hoitaa tapaturmavakuutuksen yhteydessä. Kytke-mällä työttömyysvakuutusmaksun periminen tapaturmavakuutusmaksun yhteyteen on väl-tytty kustannuksia vaativan uuden perimisorganisaation luomisesta ja voitu näin vähentää työttömyysvakuutusmaksua rasittavia kustannuksia. Tapaturmavakuutusyhtiöiden periessä tapaturmavakuutusmaksuja ne perivät samalla työttömyysvakuutusmaksun.

Tapaturmavakuutusmaksu jää yhtiölle itselleen, mutta työttömyysvakuutusmaksun ne tilit-tävät edelleen työttömyysvakuutusrahastolle ja saavat tästä toiminnasta korvauksen maksuun-pano-, perimis- ja tilityskorvausten muodossa.

Vaikka tapaturmavakuutusmaksu ja työttömyysvakuutusmaksu peritään yhdessä, niiden oikeusvaikutukset niin perinnän suorittavan vakuutusyhtiön kuin työttömyysvakuutusrahas-tonkin osalta ovat erilaiset. Tapaturmavakuutusmaksu on vakuutusyhtiön ”oma” maksu siinä merkityksessä, että se jää vakuutusyhtiöön ja vaikuttaa osaltaan vakuutusyhtiön tulokseen. Sen sijaan työttömyysvakuutusmaksu on tapaturmavakuutusyhtiössä ”vieras erä” siinä merkityk-sessä, että se on vain läpikulkuerä, joka ei vaikuta vakuutusyhtiön tulokseen. Jos tapaturmava-kuutusyhtiö ei saa perittyä työttömyysvakuutusmaksua, se ei joudu itse siitä vastuuseen työt-tömyysvakuutusrahastolle, vaan yhtiö tilittää tällöin vain perimättä jäänyttä vakuutusmaksua vähemmän varoja työttömyysvakuutusrahastolle. Luottotappiot maksamatta jääneistä työttö-myysvakuutusmaksuista kantaa työttömyysvakuutusrahasto.

Toisin on asia tapaturmavakuutusmaksun osalta. Jos se jää saamatta, luottotappion kantaa tapaturmavakuutusyhtiö. Tämä maksujen oikeusvakautusten eroavuus on otettava huomioon arvioitaessa työttömyysvakuutusmaksujen asemaa yleispanntauksen osalta.

Työttömyysvakuutusmaksu ja yleispanntaus

Selostettu työttömyysvakuutusmaksua koskeva järjestelmä osoittaa, että tapaturmavakuutus-yhtiöt ovat siinä maksun perijöitä ja välittäjiä. Yhtiöt perivät työttömyysvakuutusmaksun myös omissa nimissään eivätkä työttömyysvakuutusrahaston nimissä. Tämä oikeus niillä on suoraan lain nojalla. Yleispanntauksen osalta muodostuu tällöin ongelmaksi se, onko tällainen tapaturmavakuutusyhtiön omissa nimissä tapahtuva, viime kädessä työttömyysvakuutusra-hastolle tilitettävien varojen perintä sellainen vakuutusyhtiön saatava velalliselta (työnantajal-ta), joka kuuluu yleispanntauksen piiriin.

Ongelmaa ratkaistaessa on lähdettävä yleispanntausehdon sisällöstä. Niin kuin edellä esimerkkinä käytetystä yleispanntausehdosta käy ilmi, yleispanntaus annetaan saatavien vakuudeksi. Saatavasta on kysymys silloin, kun henkilöllä on varallisuusarvoinen oikeus toista henkilöä kohtaan. Henkilöllä ei sitä vastoin ole saamisoiikeutta, jos hän vain perii toiselle kuuluvia varoja velalliselta. Hänellä ei ole saamisoiikeutta, vaikka hän perii toiselle kuuluvia varoja omista nimissään velalliselta. Hänellä on vain oikeus periä toiselle kuuluvia varoja ja tilittää ne edelleen, eikä tällaisesta perinnästä tule hänen saatavaansa, vaikka perimisoikeus perustuisi lain säännökseen ja tapahtuisi perijän omista nimissä.⁸

Saamisoikeudelle on edelleen tunnusomaista, että mikäli velallinen ei maksa velkaansa, velkojalle syntyy laiminlyödyn velan suuruinen taloudellinen tappio. Välttääkseen tappion velkoja pyrkii turvaamaan asemansa vakuuksiin, mm. pantilla. Periessään työttömyysvakuutusmaksuja työttömyysvakuutusrahastolle ei tapaturmavakuutusyhtiöllä synny maksulaiminlyöntitapauksessa saatavan menetystä vastaavaa taloudellista tappiota, koska yhtiöllä itsellään ei ole ”omaa” työttömyysvakuutukseen perustuvaa vakuutusmaksusaatavaa. Yhtiöllä ei tämän vuoksi ole saatavaan perustuvaa oikeudellista intressiä panttiin eikä perustetta saada pantista suoritusta.

Vertailu arvonlisäveroon. Työttömyysvakuutuksen perintäjärjestelmän yhteydessä on viitattu arvonlisäveroon ja sen perimistapaan. Periessään kauppahintaa myyjä perii samalla arvonlisäveron, jonka se tilittää valtiolle. Vaikka arvonlisävero ei ole myyjäyrittäjälle tulosaikutteinen erä, yritys perii veron omista nimissään, valvoo saamisen velallisen konkurssissa ja tavallaan disponoi siitä esimerkiksi osana vapaaehtoista saneerausta. Velaksi jääneelle kauppahinnalle mahdollisesti saatu vakuus koskee myös arvonlisävero-osuutta.

Työttömyysvakuutusmaksun ja arvonlisäveron välillä on kuitenkin olennainen ero. Yrityksen suorittaessa arvonlisäveroa valtiolle se ei peri toisen puolesta verosaatavaa vaan on itse verovelvollinen omasta suorituksestaan. Yritys suorittaa siis valtiolle oman veronsa. Yritys on tosin oikeutettu vähentämään omasta verostaan edelliselle myyntiporaalle maksamansa arvonlisäveron, mutta tästä riippumatta yritys on valtiolle vastuussa sen omasta suorituksestaan menevästä arvonlisäverosta. Luototappioiden ym. vähentämisen kautta yritys voi tosin saada veronsa oikaistua ja vähennetyksi, mutta kysymyksessä ei ole sellainen työttömyysvakuutusmaksun perimiseen rinnastettava järjestelmä, josta on säädetty työttömyysetuuksien rahoituksesta annetussa laissa. Menemättä arvonlisäverojärjestelmän yksityiskohtiin voidaan todeta, että kukin kauppasopimusten ym. ketjussa oleva yritys on omalta osaltaan ja omista nimissään velvollinen suorittamaan ja vastuussa oman veronsa suorittamisesta valtiolle, kun taas työttömyysvakuutuksen osalta tapaturmavakuutusyhtiö on vain työnantajalta perimänsä vakuutusmaksun välittäjä työttömyysvakuutusrahastolle.

⁸ Tilanne, jossa henkilö perii omista nimissään toiselle kuuluvaa saatavaa, ei ole oikeusjärjestyksessämme mitenkään ainutlaatuinen. Työttömyysvakuutusmaksun lisäksi voidaan esimerkkinä mainita vekselilain prokura- eli perimissiirto. Siinä vekselin haltija perii omista nimissään toiselle kuuluvaa saatavaa, mutta velallisen oikeudet ja velvoitteet määräytyvät kuitenkin velallisen ja siirtäjän, siis ”oikean velkojan” oikeussuhteen nojalla. Ks. tästä lähemmin Aurejärvi, mts. 151–152.

Ryhmähenkivakuutus

Työntekijäin ryhmähenkivakuutusjärjestelmä. Työntekijäin ryhmähenkivakuutus poikkeaa työttömyysvakuutuksesta sikäli, että se ei perustu suoraan lain säännöksiin vaan kysymyksessä on sopimusperusteinen järjestelmä. Se juontaa juurensa vuoteen 1976, jolloin keskeiset työmarkkinajärjestöt tekivät kollektiivisopimuksen, jonka perusteella työnantajat sitoutuivat ottamaan työntekijöilleen ryhmähenkivakuutuksen. Vakuutus tuli voimaan vuoden 1977 alusta lukien.

Tehdyn sopimuksen mukaan vakuutusmaksu on määräprosentti työntekijöiden tapaturmavakuutuslain mukaisesta palkkasummasta ja se peritään tapaturmavakuutusmaksun yhteydessä. Yhtiöt tilittävät maksut erityisesti ryhmähenkivakuutusta varten perustetulle Poolille, joka jakaa maksut Poolissa mukana oleville yhtiöille sovittuina osuuksina. Toimeenpanon keskuselimenä ja mm. korvausten suorittajana toimii henkivakuutusyhtiöiden yhteisesti perustama jälleenvakuutusyhtiö, Henkivakuutus Oy Retro (ent. Jälleenvakuutusosakeyhtiö Varma). Tapaturmavakuutusyhtiöt tilittävät vakuutusmaksut ryhmähenkivakuutuspoolille ja maksut näkyvät Poolin taseissa.

Ryhmähenkivakuutuksen maksujärjestelmä on työttömyysvakuutusta mutkikkaampi. Tämä johtuu siitä, että ryhmähenkivakuutus perustuu tapaturmavakuutushakemuksen yhteydessä haettuun, erilliseen vakuutukseen. Kysymyksessä ei kuitenkaan ole tavanomainen vakuutuksenottajan (työnantajan) ja vakuutuksenantajan (tapaturmavakuutusyhtiön) välinen oikeussuhde, jossa vakuutuksenottaja maksaisi vakuutusmaksut vakuutuksenantajalle, joka myöntää tietyn vakuutuksen niitä vastaan. Menettely poikkeaa tavanomaisesta vakuutuksesta siten, että vakuutuksia hoidetaan keskitetysti. Vakuutusmaksut tilitetään työntekijäin ryhmähenkivakuutuspoolille, joka hoitaa keskitetysti korvausten suorittamisen.

Ryhmähenkivakuutuksen sopimuskäytäntö käy lähemmin ilmi työntekijäin ryhmähenkivakuutuspoolin säännöistä ja niihin liittyvistä sopimuksista. Työntekijäin ryhmähenkivakuutuksen hoitosopimuksesta käy ilmi, että tapaturmavakuutuksen myöntänyt vakuutusyhtiö tarjoaa työntekijäin ryhmähenkivakuutusta kaikille yhtiöstä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ottaneille vakuutuksenottajille, joille työntekijäin ryhmähenkivakuutus vakuutusehtojen mukaan voidaan myöntää. Vakuutushakemuksen saavuttua tapaturmavakuutusyhtiöön se antaa vakuutuksesta vakuutuskirjan ja toimittaa vakuutuksenottajalle muun vakuutukseen liittyvän aineiston. Vakuutuksen myöntäessään ja vakuutuskirjan antaessaan tapaturmavakuutusyhtiö ei kuitenkaan toimi omasta puolestaan vaan henkivakuutusyhtiön valtuutettuna. Tämä käy ilmi ryhmähenkivakuutuspoolin sääntöjen 10 §:stä: ”Tapaturmavakuutusyhtiöllä on valtuutus tämän sopimuksen puitteissa henkivakuutusyhtiöiden puolesta ilman erillistä valtakirjaa allekirjoittaa ja antaa tämän sopimuksen tarkoittamaa vakuutusta koskeva vakuutuskirja.” Sääntökohdassa sopimuksella tarkoitetaan työntekijäin ryhmähenkivakuutuspoolia koskevaa sopimusta.

Tapaturmavakuutusyhtiö velottaa ryhmähenkivakuutusmaksun lakisääteisen tapaturmavakuutusmaksun yhteydessä ja perii sen työntekijäin ryhmähenkivakuutuspoolin hyväksymän aikataulun mukaisesti. Tapaturmavakuutusyhtiö ei voi itse päättää ryhmähenkivakuutusmak-

sun määrästä tai maksuaikataulusta. Tapaturmavakuutusyhtiö tilittää kuukausittain saamansa ryhmähenkivakuutusmaksut seuraavan kuukauden loppuun mennessä ryhmähenkivakuutuspoolille sen osoittamalle tilille. Ryhmähenkivakuutuksen hoidosta ryhmähenkivakuutuspooli maksaa tapaturmavakuutusyhtiölle tietyn korvauksen.

Oikeudellinen arviointi. Edellä selostetusta ryhmähenkivakuutuspoolin sääntöjen 10 §:stä käy ilmi, että tapaturmavakuutusyhtiö ei itse myönnä ryhmähenkivakuutusta, vaan toimii henkivakuutusyhtiön puolesta ja tämän valtuutettuna allekirjoittaessaan ja antaessaan ryhmähenkivakuutuskirjan. Se seikka, että tapaturmavakuutusyhtiö ei toimi omissa nimissään vaan henkivakuutusyhtiön puolesta, johtuu vakuutuslainsäädännöstä. Vakuutusyhtiölain 3 §:n 2 momentin mukaan, sellaisena kuin lainkohta on 17.3.1995/389 annetussa laissa, vahinkovakuutusliikettä harjoittava vakuutusyhtiö ei voi harjoittaa muuta vakuutusliikettä kuin vahinkovakuutusta. Ne eivät siis voi harjoittaa henkivakuutustoimintaa eivätkä näin myöskään myöntää ryhmähenkivakuutuksia. Kun ryhmähenkivakuutuksen maksujärjestelmä tahdottiin kuitenkin kytkeä tapaturmavakuutukseen, ei ollut muuta mahdollisuutta kuin valtuuttaa tapaturmavakuutusyhtiöt toimimaan ryhmähenkivakuutuksessa henkivakuutusyhtiöiden puolesta niiden valtuutettuna.

Tapaturmavakuutusyhtiölle annettu yleispantti on voimassa vain tämän yhtiön hyväksi sen ”omien” saatavien vakuudeksi. Se ei ole voimassa sellaisen toisen yhtiön – tässä tapauksessa ryhmähenkivakuutusyhtiön – hyväksi, jonka valtuutettuna tapaturmavakuutusyhtiö vain toimii. Yhtiö ei voi myöskään omin toimin siirtää yleispantin tuomaa etua toiselle eikä muutoinkaan laajentaa pantin vakuusalaan.⁹

Eräitä muita näkökohtia

Tapaturmavakuutusyhtiöiden toiminta työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen perinnässä ei rajoitu pelkästään maksujen laskuttamiseen tapaturmavakuutusmaksun yhteydessä. Yhtiöt hoitavat käytännössä maksujen perinnän myös *konkurssitilanteessa*. Tapaturmavakuutusyhtiöt valvovat maksut työnantajien konkurssissa omissa nimissään ja osallistuvat myös esimerkiksi takaisinsaantiprosesseihin niin ikään omissa nimissään. Menettely ei kuitenkaan muuta yhtiöiden oikeudellista asemaa yleispanttauksen osalta toiseksi. Maksujen valvominen konkurssissa ja esimerkiksi vastaaminen takaisinsaantikanteeseen ovat sitä maksujen perintää, johon yhtiöt ovat velvollisia työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja edellä mainitun ryhmähenkivakuutussopimuksen mukaan. Tapaturmavakuutusyhtiöiden oikeudellinen asema ei muutu toiseksi sillä, että laskutusperinnän sijasta ne joutuvat perimään maksut ”viranomaisitoimin” tai osallistumaan muutoin perintätoimiin liittyviin prosesseihin.

⁹ Vrt. myös Caselius, Ilmari – Rautiala, Martti: Siviilioikeudellisia oikeustapauksia, Porvoo 1953 s. 247. ”Velkoja ei voi kuitenkaan lisätä oikeuksiaan siten, että hän esimerkiksi ostaa velallisen antamia velkakirjoja tai lunastaa toiselta velkojalta saamisoikeuden velallista vastaan ja käyttää sitten panttia hyväkseen niihinkin nähden, koska velkasuhteen täytyy olla syntynyt suoraan asianosaisten kesken, jotta yleispanttaussopimus ulottuisi niihin.”

Oikeusjärjestyksemme tuntee myös menettelyn, jossa henkilö toimii omissa nimisään toisen puolesta. Menettelyä kutsutaan *välilliseksi edustukseksi*. Olisiko välillistä edustusta koskevista periaatteista saatavissa ohjetta työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen asemaan yleispanntauksessa?

Kysymykseen on vastattava kieltävästi. Välilliselle edustukselle on ensinnäkin tunnusomaista, että se henkilö, jonka puolesta ”edustaja” toimii, jää pääsääntöisesti tuntemattomaksi. Näin ei ole asia tapaturmavakuutusyhtiön periessä työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksuja. Työttömyysvakuutusmaksun osalta jo työttömyysetuuksien rahoituksesta annetusta laista ilmenee, kenen puolesta tapaturmavakuutusyhtiö toimii. Kun kysymyksessä on lakiin sisältyvä säännös, se on yleisesti tunnettu.

Ryhmähenkivakuutus perustuu vuorostaan työehtosopimusjärjestelyihin, jotka ovat niin ikään yleisesti tiedossa. Välillisen edustuksen tunnusmerkki, jonka mukaan ”päämies” jää siinä tuntemattomaksi, ei työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen osalta toteudu.

Välilliselle edustukselle on edelleen tunnusomaista, että välillinen edustaja, ei ”päämies”, tulee tehdyn oikeustoimen osapuoleksi ja sidotuksi sen velvoitteisiin. Näin ei ole asia työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksuja perittäessä. Kuten edellä on esitetty, tapaturmavakuutusyhtiö on maksuja periessään vain maksujen välittäjän asemassa, eivätkä työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksut ole tapaturmavakuutusyhtiön osalta tulokseen vaikuttavia eriä. Yhtiöt eivät myöskään kanna esimerkiksi työnantajien maksukyvyttömyydestä johtuvia luotto-tappiota.

Tapaturmavakuutusyhtiöiden asema työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksuja periessään on oikeudelliselta luonteeltaan välitöntä edustusta. Ryhmähenkivakuutuksen osalta tämä käy nimenomaan ilmi edellä selostetusta ryhmähenkivakuutuspoolin sääntöjen 10 §:n säännöksestä, jossa tapaturmavakuutusyhtiö valtuutetaan toimimaan henkivakuutusyhtiöiden puolesta. Työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain edellä käsitellyt säännökset sisältävät asiallisesti samanlaisen valtuutuksen työttömyysvakuutusmaksujen perimiseen.

Välitöntä edustusta koskevien periaatteiden mukaan edustajan, esimerkiksi valtuutetun, omien saataviensa vakuudeksi saama vakuus, vaikka se olisi yleispanntaus, ei ole voimassa edustajan päämiehen, esimerkiksi valtuuttajan, hyväksi.

Ongelman välttäminen

Edellä esitettyjen näkökohtien nojalla tapaturmavakuutusyhtiön hyväksi annettu yleispanntaus ei ole voimassa työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksun saajan hyväksi. Tulkinta ei kuitenkaan johda kohtuuttomuuteen, sillä yleispanntausta koskeva rajoitus on vältettävissä, jos se otetaan huomioon ja ratkaistaan yleispanntaussitoumusta annettaessa. Oikeusjärjestyksemme mukaan vierasvelkapanntaus eli pantin antaminen vieraasta velasta on luvallinen ja pätevä. Velkasuhteen ulkopuolinen kolmas henkilö voi siis antaa pantin velallisen puolesta. Vastaavasti velallinen voi antaessaan pantin velkojalleen sopia, että pantti on voimassa myös jonkun kol-

mannen henkilön saatavien turvaksi. Työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen osalta tämä merkitsee, että työnantajan antaessa tapaturmavakuutusyhtiölle yleispanttin sen saatavien turvaksi, on samalla sovittava – jos panttauksen halutaan kattavan myös työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksut – että yleispanttaus on voimassa myös työttömyysvakuutusrahaston ja ryhmähenkivakuutusyhtiöiden saatavien osalta. Näin myös työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksuille saadaan haluttaessa panttivakuus yleispantista.

Kun yleispanttaus on selostetulla tavalla järjestettävissä myös työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen turvaksi, ei ole perusteita tulkita laajentavasti yleisluonteista, usein standardiehdon kaltaista yleispanttausehtoa, jossa edun saajaksi mainitaan vain tapaturmavakuutusyhtiö.¹⁰

¹⁰ Työttömyys- ja ryhmähenkivakuutusmaksujen asemaan yleispanttauksessa on otettu kantaa eräässä lainvoimaa vailla olevassa alioikeusratkaisussa, jossa on omaksuttu edellä tässä kirjoituksessa esitetystä poikkeava tulkinta. Tapaturmavakuutusyhtiön hyväksi annetun yleispanttin on ratkaisussa katsottu käsittävän myös työttömyysvakuutusmaksun, koska tapaturmavakuutusyhtiö on oikeutettu sen perimään, ja sitä on pidettävä tapaturmavakuutuksen liitännäismaksuna, vaikka tapaturmavakuutusyhtiö tilittää maksut edelleen keskuskassalle. Voidaan perustellusti kysyä, laajeneeko yleispanttaus sillä, että kaksi saatavaa peritään yhdessä, jos velkojat ovat eri henkilöitä.

Ratkaisussa viitattiin myös siihen, että pantinantajat ovat ymmärtäneet työttömyysvakuutusmaksuja ja tapaturmavakuutusmaksuja käsiteltävän yhtenä maksueränä. Jos perustelu on ymmärrettävä pantinantajan suostumukseksi, se on perusteltu, mutta yleispanttauksen laajentamista on vaikea hyväksyä pelkästään sillä perusteella, että pantinantaja tietää kahden velkojan saatavien perinnän tapahtuvan toistensa kanssa yhdessä.